

**AKÇAABAT'TA YETİŞTİRİLEN KARAYEMİŞ (*Prunus laurocerasus* L.)
TIPLERİNDE SELEKSİYON ÇALIŞMASI**

Turan KARADENİZ⁽¹⁾ Özgün KALKIŞIM⁽¹⁾

(ARAŞTIRMA MAKALESİ)

ÖZET: Çalışmada, Akçaabat yöresinde yetiştirilen karayemişlerden üstün özellik gösterenlerin seleksiyonu amaçlanmıştır. Ön elemeler sonucunda belirlenen 20 tip incelemeye değer bulunmuştur. İncelenen bu tiplerde meyve ağırlıkları 2.63-6.22 g; salkım ağırlığı 62.68-123.86 g; çekirdek ağırlığı 0.17-0.75 g; meyve eti ağırlığı/çekirdek ağırlığı oranları 4.75-16.52; meyve boy/en oranları 0.99-1.25 arasında değişim göstermiştir. Çalışmada 7 tipin ümitvar olduğu sonucuna varılmıştır.

**INVESTIGATIONS ON SELECTION OF CHERRY LAUREL
(*Prunus laurocerasus* L.) GROWN IN AKÇAABAT**

ABSTRACT: This study was conducted to select of important cherry laurel (*Prunus laurocerasus* L.) forms in Akçaabat region. 20 forms were selected to investigate and in these forms were found between fruit weight 2.63 and 6.22 g, fruit cluster 62.68 and 123.86 g, seed weight 0.17 and 0.75 g, flesh/seed rates 4.75 and 16.52, fruit length/width rates 0.99 and 1.25. As result of, 7 *Prunus laurocerasus* forms were found as important.

Key Words: Cherry laurel, selection, Akçaabat

GİRİŞ

Anavatanı, Türkiye ve Güney Kafkasya olan Karayemiş (*Prunus laurocerasus* L.) (1), botanik olarak Rosaceae familyasından *Prunus* cinsine girmektedir (2).

⁽¹⁾ Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, 65080-VAN

Karayemiş, Kuzey İnan ve Balkanlarda oldukça yaygın olarak yetişmektedir. Karadeniz ormanlarının nemli ve gölgeli kesimlerinde, yapraklı ve iğne yapraklı ormanlarda zararlı bir alt flora olarak bulunmaktadır. Yerel olarak Amanoslarda kayın ormanları altında yayılış göstermektedir (3). Yine, Ülkümen (1), karayemişin sıcak ılıman iklim meyveler grubuna girdiğini, gölgeyi seven, herdem yeşil bir meyve türü olduğunu bildirmektedir.

6 m'ye kadar boylanan ağaç ve çalıların yaprakları basit koyu yeşil ve üstü parlak durumdadır. Çiçekler rasemös durumunda, sepal ve petaller 5, stamenler 20, ovaryum üst durumlu ve tek karpellidir (3).

Karayemişin siyah veya kırmızı reklı meyveleri şekil itibariyle kirazi andırmaktadır. Yetiştii bölgelerde halk tarafından sofralık olarak zevkle tüketildiği gibi, kurutulurak ve salamura yapılarak da değerlendirilmektedir.

Sinonimi olarak bazı bölgelerde Taflan olarak da isimlendirilmektedir. Çelik, kök sürgünü ve dip sürgünleri ile kolayca çoğaltılabilir olması yanında, popülasyonun önemli bir kısmını tohumla çoğaltılmış karayemiş tipleri oluşturmaktadır.

Daha çok tarla arazisi kenarlarında, ev bahçelerinde yetişmekte olup, kapama bahçeleri bulunmamaktadır.

Akçaabat ilçe tarım müdürlüğünde yaptığımız mülakatlarda Akçaabat'ta karayemiş yetiştiriciliği ümitvar görülmektedir. Bir kenara itilmiş ve yabani halde bulunan bu meyve türümüzün üstün özellik gösteren tiplerini en kısa zamanda ortaya çıkarıp, bu tiplerden kapama bahçeciliğe geçerek standart üretim yapılması meyveciliğimizin zenginleşmesi açısından önem arz etmektedir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Materyal

Çalışmada materyal olarak, Trabzon'un Akçaabat ilçesine bağlı Osmanbaba ve Söğütlü beldeleri ile Demirci köyünde yetişen karayemiş tipleri kullanılmıştır. Meyvelerin ölçüm ve tartımları Y.Y.Ü.Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü laboratuvarında yapılmıştır.

Yöntem

Arazi çalışmalarında 135 tip belirlenmiş ve bu tiplerde meyve iriliği ve yeme kalitesi dikkate alınarak ön eleme yapılmış ve sonuçta 20 tip incelenmeye değer bulunmuştur. Bu tiplerden, ölçüm ve analizler için tacın

alt-üst, iç-dış ve dört yönünden olmak üzere 6-8 salkım meyve örneği alınmıştır.

Meyve örneklerinde yapılan ölçüm ve tartımlar aşağıda verilmiştir.

-Ağırlık ölçümleri 0.1 g'a duyarlı hassas terazi ile, milimetrik ölçümler ise, 0.1 mm'ye duyarlı kompasla yapılmıştır.

-Salkım ağırlığı, salkımdaki tane sayısı ve salkım uzunluklarının belirlenmesinde 5 salkım kullanılmıştır.

-15 meyvede; meyve eni, meyve boyu ve meyve ağırlıkları belirlenmiştir.

-Çekirdek eni, çekirdek boyu ve çekirdek ağırlıkları 15 adet çekirdekte tesbit edilmiştir.

-Meyve kabuğu rengi görsel olarak değerlendirilmiştir.

-Duyusal analiz olarak, meyvelerin burukluk ve tat bakımından yeme özellikleri belirlenmiştir.

İncelenen Bazı Niteliklerin Puanlanması

İncelenen herbir kriterin maksimum-minimum değerleri farkının 4'e bölümünden elde edilen rakamın, minimum kriter değerine ilave edilerek hazırlanan ıskafalar Çizelge 1'de gösterilmiştir.

Çizelge 1. Tartılı derecelendirmede değerlendirmeye alınan parametreler ve bu parametrelere verilen puanlar

Salkım ağırlığı (g)	Meyve ağırlığı (g)	Et/Çekirdek oranı	Yeme özellikleri	Puanlar
62.68-78.42	2.63-3.52	4.75-7.69	-----	25
78.43-94.16	3.53-4.43	7.70-10.63	Buruk	50
94.17-109.90	4.44-5.33	10.64-13.57	-----	75
109.91-125.64	5.34-6.22	13.58-16.52	Tatlı	100

BULGULAR VE TARTIŞMA

Akçaabat yöresinde yürütülen bu çalışmada 20 karayemiş tipi değerlendirmeye alınmıştır. Meyve irilikleri ve yeme kalitesi dikkate alınarak ön eleme ile belirlenen bu tiplerde incelenen özellikler Çizelge 2'de verilmiştir. Buna göre incelenen tiplerin salkım uzunluğu 94.8-138.8 mm (61 AK 12-61 AK 18); salkımdaki tane sayısı 16.20-28.00 adet (61 AK 01-61 AK 03); salkım ağırlığı 62.68-123.86 g (61 AK 17-61 AK 14); meyve ağırlığı 2.63-6.22 g (61 AK 08-61 AK 14); çekirdek ağırlığı 0.17-0.75 g (61 AK 17-61

AK 15); meyve enleri 14.67-18.94 mm (61 AK 16-61 AK 04); meyve boyları 17.28-21.33 mm (61 AK 06-61 AK 12); çekirdek enleri 6.89-8.31 mm (61 AK 02-61 AK 10) ve çekirdek boyları ise 11.03-12.31 mm (61 AK 16-61 AK 08) arasında değişim göstermiştir.

Tetkik edilen tiplerde meyve kabuğu renkleri 61 AK 16 tipinde kırmızı, diğerlerinde siyah olarak belirlenmiştir.

Yapılan tat analizi sonucuna göre 10 tipte tadın iyi ve buruk olmadığı saptanmıştır.

Tartılı derecelendirme sonucunda 275 ve üzerinde puan alan 5 tipin (61 AK 02, 61 AK 05, 61 AK 09, 61 AK 10, 61 AK 14) üstün vasıflı olduğu sonucuna varılmıştır (Çizelge 3).

Çizelge 2. Karayemiş tiplerinde meyve ağırlığı, meyve eni, meyve boyu, boy/en oranı, et/çekirdek oranı ve meyve tadı

Tip no	Ağırlık (g)	En (mm)	Boy (mm)	Boy/En (mm)	Et/Çekirdek oranı	Tat
61 AK 01	5.19	17.77±1.38	20.51±1.18	1.15	6.21	Buruk
61 AK 02	6.04	16.64±1.29	19.99±1.16	1.20	10.40	Buruk
61 AK 03	3.91	16.13±1.06	18.07±1.05	1.12	4.75	Buruk
61 AK 04	4.29	18.94±0.93	18.78±0.95	0.99	5.81	Tatlı
61 AK 05	5.65	15.27±0.93	18.06±1.48	1.18	6.53	Buruk
61 AK 06	2.95	15.22±1.11	17.28±0.95	1.14	10.35	Tatlı
61 AK 07	3.29	16.71±0.72	19.63±1.08	1.18	5.45	Tatlı
61 AK 08	2.63	16.07±0.96	18.22±0.94	1.34	13.61	Tatlı
61 AK 09	4.56	16.19±1.50	20.25±1.39	1.25	6.73	Tatlı
61 AK 10	5.37	17.49±1.73	20.80±1.72	1.19	16.32	Tatlı
61 AK 11	4.43	16.18±1.47	18.20±4.98	1.13	6.51	Buruk
61 AK 12	3.83	18.43±1.23	21.33±1.13	1.16	9.08	Tatlı
61 AK 13	3.69	16.60±0.98	19.40±1.33	1.17	7.20	Buruk
61 AK 14	6.22	16.85±0.78	19.68±1.23	1.17	9.91	Buruk
61 AK 15	4.21	16.21±1.21	19.44±1.34	1.19	5.28	Buruk
61 AK 16	4.16	14.67±1.25	17.72±0.97	1.21	8.90	Buruk
61 AK 17	2.89	16.50±0.88	18.83±1.13	1.14	16.00	Tatlı
61 AK 18	4.36	16.20±1.88	19.15±1.39	1.18	5.81	Buruk
61 AK 19	3.63	16.08±1.51	18.87±1.44	1.17	12.96	Tatlı
61 AK 20	3.98	16.35±0.67	19.97±0.86	1.22	6.80	Tatlı

Çizelge 3. Karayemiş tiplerinde salkım ve çekirdekle ilgili değerler

Tip no	Salkım ağırlığı (g)	Salkımda tane sayısı	Salkım uzunluğu(cm)	Çekirdek ağırlığı (g)	Çekirdek eni (mm)	Çekirdek boyu (mm)	Boy/En oranı
61 AK 01	96.5 ±5.29	16.2 ±4.09	10.9 ±2.15	0.72	7.69 ±0.72	11.57 ±0.68	1.51
61 AK 02	103.4 ±4.37	20.2 ±2.39	10.8 ±0.88	0.53	6.89 ±0.48	11.72 ±0.69	1.70
61 AK 03	94.4 ±8.31	28.0 ±4.74	14.5 ±2.20	0.68	8.03 ±0.38	11.51 ±0.57	1.43
61 AK 04	91.3 ±7.98	21.0 ±4.47	13.4 ±1.34	0.63	7.97 ±0.18	11.41 ±0.57	1.43
61 AK 05	109.9 ±4.29	21.4 ±5.27	12.4 ±2.11	0.75	7.47 ±0.54	11.51 ±0.89	1.54
61 AK 06	91.0 ±6.69	20.8 ±6.30	12.2 ±2.16	0.26	7.67 ±0.75	11.17 ±0.56	1.46
61 AK 07	83.2 ±5.18	18.4 ±2.70	11.4 ±1.15	0.51	7.32 ±0.44	11.35 ±0.53	1.55
61 AK 08	72.1 ±9.60	22.4 ±2.97	11.9 ±1.50	0.18	7.95 ±0.47	12.31 ±2.12	1.55
61 AK 09	99.1 ±4.79	25.2 ±1.64	12.4 ±1.90	0.59	8.00 ±0.34	11.73 ±0.51	1.47
61 AK 10	89.0 ±6.82	23.2 ±4.27	12.5 ±1.73	0.31	8.31 ±0.69	12.23 ±0.78	1.47
61 AK 11	93.7 ±9.02	21.8 ±4.66	12.7 ±2.03	0.59	7.70 ±0.86	11.28 ±0.49	1.49
61 AK 12	83.0 ±10.05	19.0 ±2.00	9.5 ±0.63	0.38	7.51 ±0.57	11.47 ±0.62	1.50
61 AK 13	85.8 ±5.03	23.2 ±3.19	12.1 ±1.38	0.45	7.62 ±0.66	11.49 ±0.47	1.51
61 AK 14	123.9 ± 26.05	25.8 ±6.69	13.8 ±2.68	0.57	7.85 ±0.44	11.60 ±0.48	1.48
61 AK 15	105.7 ±8.25	18.2 ±4.09	10.7 ±2.11	0.75	7.86 ±0.69	11.42 ±0.48	1.45
61 AK 16	79.4 ±3.15	26.0 ±7.52	12.3 ±1.41	0.42	7.42 ±0.52	11.03 ±0.67	1.49
61 AK 17	62.7 ±5.62	19.6 ±2.07	12.3 ±2.24	0.17	8.05 ±0.45	11.85 ±0.51	1.47
61 AK 18	93.3 ±6.16	17.2 ±1.79	13.9 ±3.54	0.64	8.05 ±0.43	11.73 ±0.45	1.46
61 AK 19	65.4 ±14.4	16.6 ±1.82	10.4 ±1.52	0.26	7.79 ±0.42	11.29 ±0.46	1.45
61 AK 20	83.2 ±6.19	20.0 ±3.54	12.2 ±2.67	0.51	7.85 ±0.26	11.60 ±0.35	1.48

Çizelge 3. İncelenen tiplerin aldıkları puanlar

Tip no	Puan	Seçilen	Tip no	Puan	Seçilen
61 AK 01	225		61 AK 11	175	
61 AK 02	275	XXX	61 AK 12	250	
61 AK 03	200		61 AK 13	175	
61 AK 04	225		61 AK 14	300	XXX
61 AK 05	275	XXX	61 AK 15	225	
61 AK 06	225		61 AK 16	200	
61 AK 07	200		61 AK 17	250	
61 AK 08	250		61 AK 18	175	
61 AK 09	275	XXX	61 AT 19	250	
61 AK 10	375	XXX	61 AK 20	225	

SONUÇ

Akçaabat yöresinde yürütülen bu çalışmada 150 karayemiş tipi arasından meyve iriliği ve yeme kalitesi göz önüne alınarak 20 tip seçilmiş ve bu tiplerde meyveler pomolojik bakımdan tetkik edilmiştir. Tartılı derecelendirme sonucunda 61 AK 02, 61 AK 05, 61 AK 09, 61 AK 10 ve 61 AK 14 nolu tiplerin ümitvar tipler olduğu kanısına varılmıştır. Bu tiplerden 61 AK 02 nolu tip "Veysel Başaran Demirci köyü", 61 AK 05 nolu tip "Veysel Kalkışım Osmanbaba mahallesi", 61 AK 09 nolu tip "D.Salih Kalkışım Osmanbaba mahallesi", 61 AK 10 nolu tip "Fazlı Kalkışım Osmanbaba mahallesi" ve 61 AK 14 nolu tip "Şükür Başaran "Osmanbaba mahallesi" adreslerinde yerde bulunmaktadır.

Karadeniz bölgesinde geniş bir popülasyonu bulunan karayemişin, son yıllarda bölge halkı tarafından sofralık, pekmez, salamıra ve reçel olarak tüketildiği göz önüne alındığında, bölgede yetişen üstün vasıflı olanların seçilmesi önem arz etmektedir. Çelikle çoğaltılmasında bir problem olmayan kara yemişte, seçilen tiplerle kapama bahçelerin kurulması ve standartlaşmanın sağlanması çok daha kısa sürede sağlanabilecektir.

Önemli bir gelir kaynağı niteliğinde olan karayemiş üzerinde çalışmaların başlatılması ve detaylandırılması ülkemiz meyveciliği açısından önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

1. Ülkümen, L., 1973. Bağ-Bahçe Ziraatı.A.Ü.Ziraat Fak.Yayın No:128, 415 s., Erzurum.

2. Aęaoęlu, S., H.ęelik, M,ęelik, Y.Fidan, Y.Gülşen, A.Günay, N.Halloran, İ.Köksal ve R.Yanmaz, 1995. Genel Bahęe Bitkileri. A.Ü.Ziraat Fak.E.A.G.Vakfı Yayın No:4, 369 s., Ankara.
3. Ansin, R. ve C.Özkan, 1993. Tohumlu Bitkiler. K.T.Ü.Orman Fak. K.T.Ü.Basımevi, Genel Yayın No:167, Fak.Yayın No:19, 512 s., Trabzon.